

บทคัดย่อ

การจัดการพื้นที่อยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์: การศึกษา หลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแปลความหมายของแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนล่าสัตว์-เก็บหาอาหารในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (ประมาณ 32,000-11,500 ปีมาแล้ว) ผ่านหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด โดยนำแนวคิดด้านสัตววิทยาโบราณคดี โบราณคดีเชิงพื้นที่ และชาติพันธุ์วรรณนาทางโบราณคดีมาประยุกต์ใช้

ผลการศึกษาบ่งชี้ว่ากลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายน่าจะมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สำหรับกิจกรรมการอยู่อาศัยแล้วโดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. มีการจัดการพื้นที่อยู่อาศัยตามหน้าที่หรือวัตถุประสงค์การใช้งานที่ต่างกัน โดยแบ่งเป็น 3 พื้นที่หลัก คือ พื้นที่ครัวเรือน พื้นที่ส่วนรวม และพื้นที่กิจกรรมพิเศษ
2. มีการจัดการเกี่ยวกับพื้นที่นอน และมีแนวคิดเกี่ยวกับความสะดวกสบายของการใช้พื้นที่
3. ไม่พบหลักฐานของการจัดการพื้นที่สำหรับทิ้งขยะ โดยพบหลักฐานของการทิ้งขยะในบริเวณพื้นที่กิจกรรมการอยู่อาศัย

การจัดการพื้นที่ข้างต้นปรากฏตลอดช่วงระยะเวลาของการปรากฏหลักฐานการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด (สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย) สันนิษฐานว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด

และพฤติกรรมหลักเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่น้อยมาก อาจเป็นไปได้ว่ากลุ่ม
คนที่เข้ามาใช้พื้นที่นี้ในแต่ละช่วงเวลาน่าจะมีความสัมพันธ์กันเชิงวัฒนธรรม
ก็เป็นได้

Abstract

Domestic Space Management during the Prehistoric Period : A study of Archaeofaunal Remains

The main objectives of this study are to analyze the distribution patterns of the Late Pleistocene faunal remains and to interpret the way prehistoric people utilized domestic space in their domestic activity areas at Tham Lod rockshelter. Results from the analysis show that the Late Pleistocene hunter-gatherers who occupied the rockshelter had specific behaviour regarding site/domestic space management, as follows:

1. The Late Pleistocene hunter-gatherers divided their domestic space into 3 distinct areas: a household area, a communal area, and a special activity area.

2. Evaluating space utilization indicates that they paid particular attention to a comfortable sleeping area.

3. Their refuse disposal patterns indicate that the site had probably been used several times by the Late Pleistocene hunter-gatherers as a temporary camp site, and that they had no specific space for refuse disposal.

This domestic space management had developed through time. It is assumed that the hunter-gatherer groups who occupied this site through the Late Pleistocene period might share the same way of thinking in terms of site/domestic space management. Moreover, they could possibly be the same cultural group.

การจัดการพื้นที่อยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ : การศึกษา หลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์*

อนุสรณ์ อำพันธ์ศรี**

Anusorn Amphansri

บทนำ

“พื้นที่” กับงานโบราณคดีเป็นประเด็นที่ได้รับการศึกษาค่อนข้างแพร่หลาย ส่วนหนึ่งเพราะการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ สังคมวัฒนธรรมในอดีตต่างก็ต้องมีการอ้างอิงถึงพื้นที่ หรือตำแหน่งที่ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีเหล่านั้นทั้งสิ้น หลักฐานทางโบราณคดีหากไม่สามารถระบุถึงตำแหน่งพื้นที่ที่พบได้ การตีความหลักฐานจึงแทบเป็นไปได้เลย (Fagan 2006)

Clark (1992) กล่าวว่า มนุษย์สามารถควบคุมจัดการกับ “พื้นที่” หรืออาณาเขตได้อย่างดีเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้วในช่วงที่มนุษย์เริ่มมีการจัดบันทึก แต่ก่อนหน้านั้นแม้มนุษย์จะไม่สามารถจัดการกับ “พื้นที่” ได้ดีนัก แต่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับ “พื้นที่” และมีความพยายามควบคุม

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต เรื่อง “การวิเคราะห์แบบแผนการกระจายตัว และแปลความหมายของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน.” สาขาวิชาศิลปศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

จัดการพื้นที่โดยอาศัยการผลิตสร้างเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อให้สามารถเข้าถึง ควบคุม จัดการกับ “พื้นที่” เช่น การผลิตสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม เป็นต้น

การศึกษา “พื้นที่” และการจัดการพื้นที่ในอดีตจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดโบราณคดีเชิงพื้นที่ (Spatial archaeology) และการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ในงานโบราณคดี (Spatial analysis in archaeology) มาประยุกต์ใช้ โดยเป็นแนวคิดที่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ของชุดหลักฐานทางโบราณคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมของมนุษย์ในแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งผ่านหลักฐานที่หลงเหลือจากวัฒนธรรมในอดีต (Clarke 1977) ดังนั้นการศึกษาการจัดการพื้นที่จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงที่มาของ “หลักฐานที่หลงเหลือจากวัฒนธรรมในอดีต” ซึ่งหลักฐานเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการทิ้ง (Discard) วัตถุโดยมนุษย์ในอดีตแทบทั้งสิ้น และสิ่งที่เป็นผลมาจากการทิ้งนั้นก็คือขยะ (Refuse) นั่นเอง

Schiffer (1987) ได้ให้ความหมายของการทิ้งว่า คือกระบวนการเปลี่ยนสภาพของวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป (ทั้งในเชิงหน้าที่การใช้งาน หรือเชิงสัญลักษณ์) รวมทั้งไม่สามารถนำกลับมาใช้งานใหม่ได้อีก วัตถุนั้นๆ จะถูกทิ้ง และเปลี่ยนสภาพไปสู่บริบททางโบราณคดี วัตถุบางอย่างถูกผลิตขึ้นมาเพื่อใช้งาน แต่เป็นของเสียจากกิจกรรม และถูกทิ้งในทันที เช่น เศษสะเก็ดหินจากการผลิตเครื่องมือหิน เป็นต้น นอกจากนี้ Schiffer (1972, 1987) ยังได้จำแนกการทิ้งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ประกอบไปด้วย การทิ้งขยะปฐมภูมิ (Primary refuse) คือ การทิ้งวัตถุยังบริเวณพื้นที่ใช้งานวัตถุนั้นๆ และการทิ้งทุติยภูมิ (Secondary refuse) คือการทิ้งครั้งสุดท้าย ซึ่งตำแหน่งของวัตถุที่ถูกทิ้งนั้นๆ จะไม่ใช่ตำแหน่ง หรือพื้นที่เดียวกันกับบริเวณพื้นที่ใช้งานวัตถุนั้น

ขณะที่ Joyce and Johannessen (1993) ได้กำหนดประเภทของการทิ้งขยะไว้ทั้งสิ้น 4 ประเภทซึ่งสามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

1. การทิ้งขั้นปฐมภูมิ (Primary refuse disposal) เป็นการทิ้งวัสดุสิ่งของ ณ บริเวณที่วัตถุนั้นๆ ถูกใช้งาน
2. การทิ้งขั้นทุติยภูมิ (Secondary refuse disposal) เป็นการทิ้งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับขยะปฐมภูมิในพื้นที่อื่นๆ ที่ไม่ใช่พื้นที่ที่วัตถุนั้นๆ ถูกทิ้งในขั้นปฐมภูมิ
3. การละทิ้งถิ่นฐาน (Abandonment refuse disposal) เป็นการทิ้งแบบพิเศษในลักษณะเดียวกับการทิ้งครั้งที่หนึ่ง และครั้งที่สอง แต่เป็นการทิ้งในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ปกติสำหรับการทิ้งขยะ เช่น ทิ้งในบ้าน หรือพื้นที่ใกล้เคียงกับตัวบ้าน เป็นต้น โดยการทิ้งรูปแบบนี้มักเกิดขึ้นเมื่อเกิดการละทิ้งถิ่นฐาน
4. การทิ้งแบบ de facto (De facto refuse disposal) เป็นการทิ้งวัสดุสิ่งของที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ไว้ยังพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่ละทิ้ง

นอกจากนี้ Joyce and Johannessen (1993) ยังได้กล่าวว่าโดยส่วนมากแล้วการทิ้งขั้นทุติยภูมิมักเป็นชุดหลักฐานที่หลงเหลือปรากฏให้เห็นในแหล่งโบราณคดี ส่วนการทิ้งครั้งแรกนั้นมักหลงเหลือหลักฐานน้อยมาก โดยเฉพาะในแหล่งที่อยู่อาศัยที่มีการเข้ามาใช้พื้นที่ซ้ำเป็นเวลานาน กลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ซ้ำจำเป็นจะต้องทำการบำรุงรักษา (Maintenance) หรือทำความสะอาดพื้นที่ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ การบำรุงรักษา หรือการทำความสะอาดพื้นที่จะทำให้ขยะจากการทิ้งขั้นปฐมภูมิถูกรบกวบ และเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ไป (Schiffer 1972, 1987)

ปัจจุบันการศึกษา “หลักฐานที่หลงเหลือจากวัฒนธรรมในอดีต” เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีผู้สนใจไม่มาก โดยมากนิยมศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับหน้าที่การใช้งานของ

แหล่งผ่านหลักฐานที่ปรากฏบนพื้นผิวดินเป็นส่วนใหญ่ องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตเกี่ยวกับประเด็นพื้นที่ และการจัดการพื้นที่จึงน้อยตามไปด้วย ทำให้การทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมในอดีตยังไม่กระจ่างชัดเท่าที่ควร ดังนั้นการศึกษารังนี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อต่อเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมในอดีตที่พร่ามัวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยทำการศึกษาลักษณะทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (ประมาณ 32,300-11,500 ปีมาแล้ว) ทั้งนี้เนื่องจากหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์เป็นหลักฐานที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการใช้พื้นที่ และการจัดการพื้นที่ในกิจกรรมการอยู่อาศัย

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือหรือแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการศึกษาการจัดการพื้นที่กิจกรรมการอยู่อาศัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดโบราณคดีเชิงพื้นที่ (Spatial archaeology) และแนวคิดการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดี (Ethnoarchaeology)

1. โบราณคดีเชิงพื้นที่ (Spatial archaeology) เป็นการศึกษาที่เน้นถึงความสัมพันธ์ของชุดหลักฐานทางโบราณคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมของมนุษย์ในทุกๆระดับ ทั้งร่องรอยหลักฐานที่ถูกทิ้งโดยมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกต่างๆ สิ่งแวดล้อมที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ข้างต้นทั้งหมด (Clarke 1977) โดยของการศึกษาโบราณคดีเชิงพื้นที่ไว้ด้วยกัน 3 ระดับ คือ

1.1 การศึกษาระดับจุลภาค (Micro scale) เป็นการศึกษาพื้นที่ภายในโครงสร้าง (within structure) เช่น เพิงผา ห้อง บ้านเรือน หลุมศพ ยุ้งฉาง

และเทวสถาน เป็นต้น

1.2 การศึกษาระดับกึ่งจุลภาค (Semi-micro scale) เป็นการศึกษาพื้นที่ภายในแหล่ง (within site) เช่น แหล่งที่ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งศูนย์กลางพิธีกรรม แหล่งฝังศพ ที่พักชั่วคราว เป็นต้น

1.3 การศึกษาระดับมหภาค (Macro scale) เป็นการศึกษาพื้นที่ระหว่างแหล่ง (between sites) เช่น การกระจายตัวขนาดใหญ่ของกลุ่มของแหล่งโบราณคดี หรือการกระจายตัวตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับการศึกษาระดับกึ่งจุลภาคนี้เป็นการศึกษาระดับกึ่งจุลภาคโดยทำการศึกษาแหล่งที่อยู่อาศัยทั้งแหล่ง โดยอาศัยการศึกษาการกระจายตัวของหลักฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ของแหล่งที่อยู่อาศัยเพื่อตีความการจัดการพื้นที่กิจกรรมการอยู่อาศัยของกลุ่มคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

2. การศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดี (Ethnoarchaeology) เป็นการศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มสังคมร่วมสมัยเช่นเดียวกับการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ทั้งข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อใช้ในการตีความ หรือการอนุมานทางโบราณคดี และทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการเกิดหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏยังแหล่งโบราณคดีอันเป็นผลผลิต หรือสิ่งหลงเหลือจากพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต (อุดมลักษณ์ ชุ่นตระกูล 2550, David and Kramer 2001, Renfrew and Bahn 1996) ในที่นี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอตัวอย่างรูปแบบกิจกรรมการจัดการพื้นที่ โดยการศึกษาผ่านวัตถุที่ถูกทิ้งจากกระบวนการในชีวิตประจำวันของกลุ่มสังคมร่วมสมัย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับรูปแบบการกระจายตัวของหลักฐานที่ปรากฏในพื้นที่ของแหล่งโบราณคดี แนวคิดการใช้ข้อมูลการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดีเพื่อศึกษาสังคมในอดีตนี้ Binford (1978) เรียกว่าเป็น “การศึกษาข้ามวัฒนธรรม

(Cross-culture study)”

2.1 ข้อมูลด้านชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดีจากแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษา Pintupi (Spurling and Hayden 1984) พบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น การนอน การปรุง และกินอาหาร การพักผ่อนระหว่างวัน การซ่อมแซมเครื่องมือ มักเกิดขึ้นรอบบริเวณกองไฟใหญ่ตรงส่วนกลางแหล่ง มีการทำความสะอาดพื้นที่รอบกองไฟอยู่เสมอ เศษขยะมักถูกทิ้งห่างออกไปจากพื้นที่ดำเนินกิจกรรมประมาณ 1-2 เมตร

2.2 รูปแบบของการสร้างที่พักอาศัยของกลุ่ม Kua San (Bartram, Kroll and Bunn 1991) สามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ประกอบด้วย

2.2.1 ที่พักอาศัยหลัก (Base camp) มีขนาดแตกต่างกันออกไปในแต่ละฤดูทั้งฤดูฝน แล้ง และหนาว ที่พักหลักเป็นพื้นที่สำหรับการดำเนินกิจกรรมการอยู่อาศัยต่างๆ เช่น การบริโภค เป็นต้น ในช่วงฤดูฝน และหนาว ที่พักอาศัยหลักจะมีลักษณะเหมือนจุดศูนย์กลางเชื่อมโยงที่พักสำหรับจุดประสงค์พิเศษหลายๆ ที่พักเข้าด้วยกัน สมาชิกในกลุ่มบางคนจะออกจากที่พักอาศัยหลักไปยังที่พักสำหรับจุดประสงค์พิเศษ และใช้เวลาหลายวัน ที่นั่นเพื่อการล่าสัตว์ หรือเก็บรวบรวมพืชผักต่างๆ จากนั้นจึงนำกลับมายังที่พักหลัก

2.2.2 ที่พักชั่วคราว (Transient camp) เป็นที่พักซึ่งถูกใช้สำหรับการนอนค้างคืนระหว่างการเดินทาง ดังนั้นที่พักนี้จึงจะปรากฏเศษขยะกระจายอยู่ค่อนข้างน้อยมาก

2.2.3 ที่พักสำหรับจุดประสงค์พิเศษ (Special-purpose camp) เป็นที่พักที่ถูกใช้ในช่องของการออกล่าสัตว์ หรือเก็บหาอาหาร รวมทั้งการฆ่าแหล่งซากสัตว์ เช่น วัว/ควาย เป็นต้น

2.2.4 สถานที่สำหรับจุดประสงค์พิเศษ (Special-purpose location) เป็นที่พักสำหรับกิจกรรมบางอย่างเช่นเดียวกับที่พักสำหรับจุดประสงค์พิเศษ แต่จะไม่มีอาคารดินบริเวณสถานที่สำหรับจุดประสงค์พิเศษ

2.3 การจัดการพื้นที่กิจกรรมภายในพื้นที่พักอาศัยของกลุ่ม Hadza (O'Connell, Hawkes and Jones 1991) แบ่งออกเป็น 3 พื้นที่หลักประกอบไปด้วย พื้นที่ครัวเรือน พื้นที่ส่วนรวม และพื้นที่สำหรับกิจกรรมพิเศษ

2.3.1 พื้นที่ครัวเรือน (Household area) เป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและใช้โดยกลุ่มที่นอนร่วมกันหนึ่งกลุ่มเท่านั้น พื้นที่ครัวเรือนนี้จะเป็นพื้นที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมการอยู่อาศัยโดยเฉพาะ ประกอบด้วย การเตรียมอาหาร การบริโภคอาหาร การผลิตและซ่อมแซมอาวุธ เสื้อผ้า และเครื่องมืออื่นๆ พื้นที่ครัวเรือนมีอาณาเขตเป็นรูปวงกลมเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-6 เมตร มักประกอบด้วยเพิงพัก เต่าไฟ และหลุมสำหรับขยะเหลือทิ้ง พื้นที่กิจกรรมจะถูกรักษาความสะอาดด้วยการกวาดขยะไปที่บริเวณขอบของพื้นที่กิจกรรม

2.3.2 พื้นที่ส่วนรวม (Communal area) เป็นพื้นที่สำหรับการดำเนินกิจกรรมคล้ายคลึงกับกิจกรรมที่เกิดบริเวณพื้นที่ครัวเรือน แต่กลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์เป็นใครก็ได้ในชุมชน มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-6 เมตร โดยมากมักเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมสำหรับเพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น (ซึ่งอาจมาจากต่างกลุ่มที่นอนด้วยกัน หรือครัวเรือน) พื้นที่ส่วนรวมมักปรากฏกองไฟอย่างน้อยหนึ่งกองให้เห็น ส่วนเศษขยะต่างๆ ที่เกิดจากกิจกรรมในบริเวณพื้นที่ส่วนรวมนี้จะถูกกวาดทำความสะอาด

2.3.3 พื้นที่กิจกรรมพิเศษ (Special activity area) เป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากกิจกรรมครัวเรือน เช่น การบดอาหารบนพื้นหิน/แผ่นหินที่งอกออกมาจากพื้นดิน พื้นที่สำหรับขั้วถั่ว ซึ่งมีอยู่บริเวณ

ขอบของพื้นที่ชุมชน

2.4 แบบแผนการใช้พื้นที่อยู่อาศัยแบบถ้ำ และเพิงผาของกลุ่มสังคมร่วมสมัยจากซีกโลกใต้ (Southern hemisphere) สามารถสรุปได้ดังนี้ (Galanidou 2000)

ตารางที่ 1 แบบแผนการใช้พื้นที่อยู่อาศัยแบบถ้ำ และเพิงผาของกลุ่มสังคมร่วมสมัยจากซีกโลกใต้

กลุ่มสังคม/ประเทศ	พื้นที่นอน	พื้นที่ที่ขะยะ	พื้นที่กิจกรรม
Sandawe/แทนซาเนีย	ใกล้ผนังถ้ำ/เพิงผา	ไม่ปรากฏข้อมูล	ไม่ปรากฏข้อมูล
BergDama/นามิเบีย	ใกล้ผนังถ้ำ/เพิงผา	โพรงถ้ำ	มีการแยกพื้นที่นอน: ในโพรงถ้ำ
กลุ่มชนดั้งเดิม/อาฟริกา	ใกล้ผนังถ้ำ/เพิงผา	พื้นที่เดียวกับพื้นที่กิจกรรม	มีการแยกพื้นที่นอน: ใต้หรือหน้าเพิงผา
Aborigine/ออสเตรเลีย	ส่วนกลางถ้ำ/เพิงผา	หลายพื้นที่	ไม่ปรากฏข้อมูล
West Dani/อินโดนีเซีย	ส่วนกลางถ้ำ/เพิงผา	พื้นที่ลาดติดเพิงผา	มีการแยกพื้นที่กิจกรรมชัดเจน
Melpa/ปาปัวนิวกินี	ใกล้ผนัง และส่วนกลางถ้ำ/เพิงผา	พื้นที่กิจกรรม และพื้นที่ลาดติดเพิงผา	มีการแยกพื้นที่ทำอาหารออกจากพื้นที่กิจกรรมอื่นๆ ซึ่งซ้อนทับกันอยู่
Pinai/ปาปัวนิวกินี	ใกล้ผนัง และด้านหน้าถ้ำ/เพิงผา	บนพื้นถ้ำ/เพิงผา	มีการแยกพื้นที่กิจกรรม
Sawos/ปาปัวนิวกินี	ใกล้ผนัง และด้านหน้าถ้ำ/เพิงผา	หลายพื้นที่	มีการแยกพื้นที่กิจกรรมส่วนรวม: ทางเข้าชุมชน

2.5 รูปแบบพฤติกรรมกรรทำรทงกบพ่นททชยะของกลุ่มาชาติพ่นรฐร่วมาสมัยจาก Human Relations Area Files (HRAF) เช่น กลุ่มา Nootka กลุ่มา Caraja กลุ่มา Turkestanis และกลุ่มา Chippewa เป็นด่น (Murray 1980) สามารถสรุปรได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ คือ

2.5.1 ทงชยะในพ่นทที่เดยวกับพ่นทที่อยู่อาศัย โดยมักเป็นกลุ่มาคน/กลุ่มาชาติพ่นรฐที่ ก) มีโครสร้างของทที่พกแบบเปิด และ ข) อยู่อาศัยน้อยกวาหนึ่งฤดูกาล

2.5.2 ทงชยะนอกพ่นทที่อยู่อาศัย โดยมักเป็นกลุ่มาคน/กลุ่มาชาติพ่นรฐที่ ก) มีโครสร้างของทที่พกแบบปิด (Enclosed) มีการอยู่อาศัยถาวร หรืออย่างน้อยที่สุดหนึ่งฤดูกาล หรือ ข) มีโครสร้างของทที่พกแบบปิด และอยู่อาศัยน้อยกวาหนึ่งฤดูกาล

นัยทางโบราณคดี (Archaeological correlates)

นัยทางโบราณคดีเป็นการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด และวิธีวิทยาที่ใช้ในการศีกษาทกับการคาดการณ่หลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ที่คาดวาท่าจะพบ และมีแบบแผนการกระจายตัวอย่างไร ซึ่งจะช่วยในการวิเคราะห์ถึงการใช้ และการจัดการพ่นทที่แหล่งโบราณคดีเฟิงผาถ่าลอดในกิจกรรมการอยู่อาศัยในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

1. การจัดการพ่นทที่อยู่อาศัย หากกลุ่มาคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีการจัดการ หรือแบ่งพ่นทที่อยู่อาศัยออกตามหน้าที่การใช้งาน หรือวัตถุประสงค์ที่ต่างก่น ดงนนั้นแหล่งที่อยู่อาศัย (Base camp) ควรจะพบแบบแผนการทงชยะที่สะท้อนถึงการจัดการพ่นทที่ หรือการแบ่งพ่นทที่การใช้งานที่แตกต่างก่น ตัวอย่างเช่น

1.1 พ่นทครัวเรือน (Household area) ซึ่งเป็นพ่นทที่มีกิจกรรมการ

อยู่อาศัยหลากหลายประเภทดำเนินในพื้นที่นี้ เช่น การฆ่าและซากสัตว์ การผลิต และ/หรือซ่อมแซมเครื่องมือหิน ดังนั้น แบบแผนของการทิ้งที่พบจะปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีหลากหลายประเภทปะปนกันไป โดยเฉพาะหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอยู่อาศัย เช่น เศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เครื่องมือหิน เป็นต้น

1.2 พื้นที่สำหรับกิจกรรมบางประเภท หรือพื้นที่กิจกรรมพิเศษ (Special activity area) มักเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้น และมักอยู่ไกลออกไปจากพื้นที่ครัวเรือน ดังนั้น แบบแผนของการทิ้งที่พบจะปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้พื้นที่กิจกรรมเฉพาะมักเกี่ยวข้อง หรือเป็นกิจกรรมของเพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น ส่วนพื้นที่ครัวเรือน และพื้นที่ส่วนรวมมักเป็นพื้นที่กิจกรรมหลากหลายของทั้งเพศชาย-หญิง

1.3 พื้นที่ส่วนรวม (Communal area) ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมของกลุ่มคนในสังคมนั้นๆ กิจกรรมที่ดำเนินในพื้นที่นี้มีมักคล้ายคลึงกับกิจกรรมในพื้นที่ครัวเรือน ดังนั้น แบบแผนของการทิ้งที่พบจะปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีหลากหลายประเภทปะปนกันไปคล้ายคลึงกับพื้นที่ครัวเรือน แต่อาจพบหลักฐานมากกว่า หรือน้อยกว่าพื้นที่ครัวเรือนก็ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนของกลุ่มคนในสังคมนั้นๆ

2. การจัดการพื้นที่นอน (Sleeping area) หากแหล่งโบราณคดีใดที่มีการจัดการพื้นที่นอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับ “ความสะดวกสบาย” ของกลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ แหล่งโบราณคดีนั้นควรพบหลักฐานของกองไฟ และพบร่องรอยของการทำความสะอาดพื้นที่ เช่น การกวาดหรือโยนขยะออกไปจากบริเวณพื้นที่นอน เป็นต้น

3. แบบแผนการทิ้งที่ปรากฏในแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มล่าสัตว์ - เก็บ

หาอาหาร ควรปรากฏแบบแผนการทิ้ง 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การทิ้งชั้นปฐมภูมิ หรือการทิ้งครั้งแรก คือการทิ้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ในพื้นที่ชำแหละครั้งแรก หรือพื้นที่อื่นๆ ภายหลังจากการใช้ประโยชน์แล้ว ดังนั้นควรพบแบบแผนการทิ้งที่เศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์กระจายตัวใกล้เคียงกันในแต่ละบริเวณ และการทิ้งชั้นทุติยภูมิ หรือการทิ้งครั้งที่สอง คือ รูปแบบการทิ้งครั้งแรกที่ถูกรบกวนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งจากการทิ้งครั้งแรก ดังนั้นควรพบแบบแผนทิ้ง หรือการกระจายตัวของเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์หนาแน่นในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น เช่นบริเวณติดผนังเพิงผา เป็นต้น

4. รูปแบบของการทิ้งขยะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น พฤติกรรมการบริโภค ความเชื่อทางศาสนา ข้อจำกัด หรือข้อห้ามทางสังคม ดังนั้นหากพบแบบแผนของการทิ้งขยะบางประเภทเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น อาจสะท้อนถึงพฤติกรรม ความเชื่อของกลุ่มสังคมนั้น

5. แหล่งโบราณคดีที่เป็นแหล่งพื้นที่เปิด มีการอยู่อาศัยน้อยกว่าหนึ่งฤดูกาล (มีการอพยพย้ายถิ่น) มักปรากฏหลักฐานการทิ้งขยะในบริเวณเดียวกับพื้นที่สำหรับกิจกรรมการอยู่อาศัย หรือภายในบริเวณพื้นที่ครัวเรือน

แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์

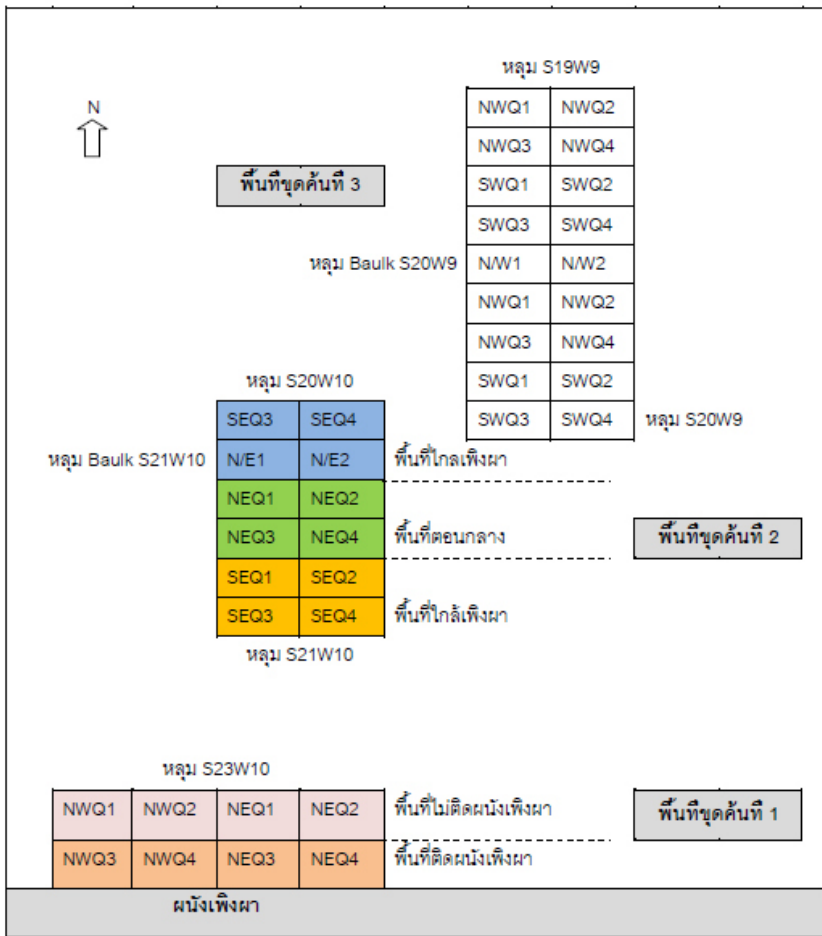
แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดเป็นเพิงผาขนาดเล็ก ภายในบริเวณพื้นที่ของศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 640 เมตร มีระยะห่างจากลำน้ำกลางทางด้านทิศตะวันออกที่ไหลผ่านถ้ำลอดซึ่งเป็นถ้ำขนาดใหญ่ประมาณ 250 เมตร (รัศมี ชูทรงเดช และคณะ 2546)

สำหรับการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดได้ทำการขุดค้น

โดยแบ่งพื้นที่ขุดค้นเป็น 3 พื้นที่ คือ พื้นที่ขุดค้นที่ 1 บริเวณติดกับผนังเพิงผา
วางตัวต่อเนื่องขึ้นมาทางด้านทิศเหนือ (หลุม S23W10) ปรากฏชั้นดิน
สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย 5 ชั้นทับถม (ชั้นทับถมที่ 3-7) จากนั้นจึงเป็น
พื้นที่ขุดค้นที่ 2 (หลุม S21W10, S20W10 และ Baulk S20W10) ปรากฏ
ชั้นดินสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย 7 ชั้นทับถม (ชั้นทับถมที่ 3-9) และพื้นที่
ขุดค้นที่ 3 (หลุมขุดค้น S20W9, S19W9 และ Baulk S20W9) ซึ่งเป็นพื้นที่
ลาดเอียงลงไปทางด้านทิศเหนือ ปรากฏชั้นดินสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย
2 ชั้นทับถม (ชั้นทับถมที่ 3-4) ในการขุดค้นกำหนดให้หลุมขุดค้นในแต่ละ
พื้นที่มีขนาด 4x4 เมตร และในพื้นที่ 4x4 เมตร ได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน
(Quadrant) ในแต่ละส่วนเป็นหลุมสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 2x2 เมตร และใน
แต่ละส่วนทำการแบ่งย่อยพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนเช่นเดียวกัน ขนาดเท่าๆ กัน
1x1 เมตร (รัศมี ชูทรงเดช และคณะ 2546, 2550)

แผนผังที่ 1 พื้นที่ขุดคัน และพื้นที่กริดในหลุมขุดคัน แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด (ที่มา: รัศมี ชูทรงเดช และคณะ 2550)

แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์

แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ หรือ “ขยะ” จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดทั้ง 3 พื้นที่ขุดค้นในแต่ละพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1. พื้นที่ขุดค้นที่ 1

ข้อมูลการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ในบริเวณพื้นที่ขุดค้นที่ 1 ในแต่ละพื้นที่ (แผนภูมิที่ 1) สามารถสรุปรูปแบบของการทิ้งขยะออกเป็น 2 ระยะใหญ่คือ ระยะแรกเริ่มตั้งแต่ประมาณ 32,300 - 22,200 ปีมาแล้ว (ประกอบด้วยชั้นทับถมที่ 5-6) และระยะที่สองตั้งแต่ประมาณ 22,200 - 11,500 ปีมาแล้ว (ประกอบไปด้วยชั้นทับถมที่ 3-4) โดยแต่ละระยะสามารถแบ่งได้ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนกระดูกสัตว์ที่กระจายตัวในพื้นที่ขุดค้นที่ 1 หลุม S23W10

ระยะเวลา (ปีมาแล้ว)	ชั้นทับ ถม	พื้นที่							
		ไม่ติดผนังเพิงผา				ติดผนังเพิงผา			
		NWQ1	NWQ2	NEQ1	NEQ2	NWQ3	NWQ4	NEQ3	NEQ4
22,000 - 11,500	3	4768	6093	5269	3114	2013	3072	4775	8058
	4	2970	2558	4127	3521	2509	7167	17396	29869
32,300 - 22,000	5	16274	12501	5944	3560	17127	36132	28484	28383
	6	192	80	17	5	209	212	31	0

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปแบบแผนการกระจายตัวของชิ้นส่วนกระดูกสัตว์บริเวณพื้นที่ราบใต้เพิงผา (พื้นที่ขุดค้นที่ 1) ได้ดังนี้

1. ระยะแรกเริ่ม (ประมาณ 32,300 – 22,000 ปีมาแล้ว) มีแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยที่สามารถแบ่งออกเป็นระยะย่อยได้ดังนี้

1.1 แบบแผนการกระจายตัวในระยะที่ 1 (ชั้นทับถมที่ 6 จนถึงชั้นทับถมที่ 5 ชั้นดินสมมติที่ 27-29 หรือ 260-300 เซนติเมตรจากผิวดิน) พบหลักฐานของการล่าและซากสัตว์ และทิ้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ รวมทั้งเศษชิ้นส่วนเปลือกหอยบริเวณพื้นที่กริดด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้นเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณพื้นที่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้น ปรากฏก้อนหินปูนขนาดใหญ่กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมด ทำให้มีพื้นที่ใช้งานที่ปรากฏเหลือเพียงด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเท่านั้น ดังนั้นกลุ่มคนในอดีตจึงดำเนินกิจกรรมการอยู่อาศัย อาทิ การล่าและซากสัตว์ การผลิตเครื่องมือหิน และหลงเหลือร่องรอยการทิ้งเศษขยะบริเวณพื้นที่นี้เท่านั้นด้วย

1.2 แบบแผนการกระจายตัวในระยะย่อยที่ 2 (ชั้นทับถมที่ 5 ตั้งแต่ชั้นดินสมมติที่ 21-26 หรือ 200-250 เซนติเมตรจากผิวดิน) แบบแผนการกระจายตัวมีการเปลี่ยนแปลง โดยพบว่า เศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยกระจายตัวหนาแน่นในบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา ส่วนพื้นที่ไม่ติดผนังเพิงผา ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยกระจายตัวเบาบางกว่ามาก แสดงว่ากลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้จะมีการจัดการกับขยะและพื้นที่ โดยการทิ้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ที่เหลือทิ้งจากกระบวนการบริโภคไปยังพื้นที่ติดผนังเพิงผาด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง เช่น การทำความสะอาดพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้แบบแผนการกระจายตัวของชิ้นส่วนเปลือกหอยยังสะท้อนถึงแนวโน้มของการทิ้งเศษชิ้นส่วนเปลือกหอยรวมกันเป็นกองๆ ดังนั้นแสดงว่าพื้นที่ด้านข้างซึ่งมีเปลือกหอยกระจายตัวเบาบางมากน่าจะ

เป็นพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริโภคหอย

2. ระยะที่สองตั้งแต่ประมาณ 22,000 - 11,500 ปีมาแล้ว ช่วงของการเข้ามาใช้พื้นที่ในระยะนี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนการกระจายตัวหลายครั้ง โดยสามารถสรุปแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยออกเป็นช่วงระยะย่อยได้ดังนี้

2.1 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 3 ระยะรอยต่อจากชั้นทับถมก่อนหน้า (ชั้นทับถมที่ 4 ตั้งแต่ชั้นดินสมมติที่ 14-20 หรือ 130-190 เซนติเมตรจากผิวดิน) ในระยะนี้พบว่าแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยเป็นการกระจายตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา นอกจากนี้ในชั้นดินสมมติบางชั้นชั้นส่วนเปลือกหอยยังกระจายตัวหนาแน่นในพื้นที่อื่น เช่น กริด NWQ2 ด้วยเช่นกัน (เช่น ชั้นดินสมมติที่ 19) แสดงว่าให้เห็นถึงการทิ้งเศษชิ้นส่วนเปลือกหอยเป็นกองและยังสามารถบ่งชี้ถึงพื้นที่การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการบริโภคหอยในพื้นที่ข้างเคียงซึ่งพบชิ้นส่วนเปลือกหอยเบาบางมากด้วย นอกจากนี้ยังพบการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนการกระจายตัวในระยะสุดท้ายก่อนเข้าสู่ชั้นทับถมที่ 3 (ช่วงระดับ 130 เซนติเมตรจากผิวดิน) โดยพบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์กระจายตัวหนาแน่นเฉพาะในบางพื้นที่ประกอบด้วย พื้นที่กริด NWQ2 และ NEQ3 รวมทั้งยังพบหลักฐานเครื่องมือแกนหิน สะเก็ดหินกระจายตัวในพื้นที่ดังกล่าวค่อนข้างมาก อาจเป็นไปได้ว่าน่าจะมีการดำเนินกิจกรรมการฆ่าแหล่งซากสัตว์ และทิ้งเศษชิ้นส่วนในบริเวณสองพื้นที่นี้ ลักษณะแบบแผนการกระจายตัวของชิ้นส่วนกระดูกสัตว์นี้พบได้ในกลุ่มสังคมร่วมสมัยหลายกลุ่ม (เช่นกลุ่ม Hadza เป็นต้น) ที่มักทิ้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ในกระบวนการฆ่าแหล่งซากสัตว์ไว้ใกล้กับตำแหน่งของแหล่งฆ่าแหล่ง

ซากสัตว์ โดยเฉพาะการชำแหละครั้งแรก และ/หรือครั้งที่สอง ก่อนการ แจกจ่าย และการพบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ถูกทิ้งยังบริเวณพื้นที่การชำแหละ ซากสัตว์ ร่วมกับเครื่องมือหินโดยไม่มีการกวาดทิ้งทำความสะอาด แสดงว่า กลุ่มคนล่าสัตว์เก็บหาอาหารที่เข้ามาใช้พื้นที่ในช่วงเวลานั้น อาจละทิ้งพื้นที่ ไปหลังจากการชำแหละซากสัตว์ และ/หรือบริโภคเสร็จ ไม่ได้มีการใช้พื้นที่ ในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อ หรือย้อนกลับมาใช้งานอีกครั้งในระยะเวลา อันใกล้ทำให้พื้นที่ถูกทิ้งร้างในช่วงหนึ่ง

2.2 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 4 ในระยะนี้แบบแผนการกระจาย ตัวของหลักฐานพบว่า กระจายตัวหนาแน่นในพื้นที่บริเวณติดผนังเพิงผา (ชั้นทับถมที่ 3 ตั้งแต่ชั้นดินสมมติที่ 10-13 หรือ 90-120 เซนติเมตรจากผิวดิน) ทั้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และเปลือกหอย แสดงว่าในช่วงนี้จะมีการเข้า มาใช้งานในพื้นที่เพิงผาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้มีการจัดการกับขยะโดยทิ้ง ไว้บริเวณริมผนังเพิงผา

2.3 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 5 (ชั้นทับถมที่ 3 ตั้งแต่ชั้นดิน สมมติที่ 6-9 หรือ 50-80 เซนติเมตรจากผิวดิน) ในช่วงระยะเวลาของการ เข้ามาใช้พื้นที่ในระยะนี้ (ประมาณ 13,000 ปีมาแล้ว) พบแบบแผนการ กระจายตัวของชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยบริเวณพื้นที่ไม่ติดผนัง เพิงผามากกว่าพื้นที่ติดผนังเพิงผา มีความเป็นไปได้ว่าในช่วงระยะนี้น่าจะ มีการเข้ามาใช้พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมการอยู่อาศัย เช่น การชำแหละ ซากสัตว์ในระยะสั้นๆ และอาจไม่มีการค้างคืนเพื่อนอนก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะ ไม่พบหลักฐานของการกวาด หรือทำความสะอาดพื้นที่โดยการกวาดทิ้งไว้ บริเวณพื้นที่ติดผนัง นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ไม่ติดผนังเพิงผายังถูกใช้เป็น พื้นที่ฝังศพด้วยเช่นกัน

2. พื้นที่ขุดค้นที่ 2

สำหรับพื้นที่ขุดค้นที่ 2 สามารถสรุปแบบแผน หรือรูปแบบการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยออกเป็น 2 ระยะเวลาใหญ่คือ ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ประมาณ 32,300 - 22,000 ปีมาแล้ว (ประกอบด้วยชั้นทับถมที่ 5-9) และระยะที่สองตั้งแต่ประมาณ 22,000-11,500 ปีมาแล้ว (ประกอบไปด้วยชั้นทับถมที่ 3-4) โดยแต่ละระยะสามารถแบ่งออกเป็นระยะย่อยได้ดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนกระดูกสัตว์ที่กระจายตัวในพื้นที่ขุดค้นที่ 2 ชั้นทับถมที่ 3-9

ระยะเวลา (ปี มาแล้ว)	ชั้น ทับ ถม	พื้นที่											
		S21W10								Baulk		S20W10	
		ใกล้เพิงผา				ตอนกลาง				ใกล้เพิงผา			
		SEQ3	SEQ4	SEQ1	SEQ2	NEQ3	NEQ4	NEQ1	NEQ2	NE1	NE2	SEQ3	SEQ4
22,000 - 11,500	3	0	0	868	266	2934	1785	956	246	258	80	75	134
	4	1547	969	1115	520	1620	343	1759	1532	1225	0	2229	904
32,300 - 22,000	5	3623	1341	3146	2675	0	321	0	0	0	0	0	0
	6	1589	122	345	0	398	0	0	0	0	0	0	0
	7	3614	0	3595	0	3158	0	1993	0	0	0	0	0
	8	1515	0	1470	0	847	0	1973	0	2352	0	83	74
	9	643	0	658	0	650	0	1450	0	83	0	320	0

จากตารางที่ 2 สามารถสรุปแบบแผนการกระจายตัวของชิ้นส่วนกระดูกสัตว์บริเวณพื้นที่ลาดเอียงใกล้เพิงผา (พื้นที่ขุดค้นที่ 2) ได้ดังนี้

1. ระยะแรกเริ่ม (ประมาณ 32,300 – 22,000 ปีมาแล้ว) ช่วงระยะแรกของการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณพื้นที่ขุดค้นที่ 2 (ชั้นทับถมที่ 5-8) พบว่าแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์และเปลือกหอย มีแบบแผนที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา โดยสามารถสรุปแบบแผนของการกระจายตัวของหลักฐานออกเป็นระยะย่อยได้ดังนี้

1.1 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 1 (ชั้นทับถมที่ 8) แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์กระจายตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่กริด NEQ1 ซึ่งเป็นพื้นที่ตอนกลางของพื้นที่ขุดค้นที่ 2 เท่านั้น ไม่พบการกระจายตัวของชิ้นส่วนเปลือกหอยในของการเข้ามาใช้พื้นที่ระยะนี้ ส่วนพื้นที่อื่นๆ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์กระจายตัวน้อยมาก ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าในช่วงระยะแรกของการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้ กลุ่มคนในอดีตมีการกำหนดพื้นที่สำหรับทิ้งขยะ โดยพื้นที่หลักสำหรับทิ้งขยะคือพื้นที่ตอนกลางของพื้นที่ขุดค้นนี้

1.2 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 2 ของการเข้ามาใช้พื้นที่ (ชั้นทับถมที่ 6-7) แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานในระยะนี้พบว่า ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์กระจายตัวหนาแน่นครอบคลุมทุกพื้นที่ใกล้เคียงกัน อาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มมนุษย์ในอดีตที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้ ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการฆ่าและซากสัตว์ และทิ้งเศษชิ้นส่วนยังบริเวณนั้นๆ ไม่ได้มีการนำไปทิ้งบริเวณอื่น หรือกวาด/โกยทิ้งไป ลักษณะการทิ้งเช่นนี้สะท้อนถึงการทิ้งแบบปฐมภูมิ หรือการทิ้งครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นการทิ้งขยะในพื้นที่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้เป็นที่นอน

1.3 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 3 (ชั้นทับถมที่ 5) การเข้ามาใช้พื้นที่ในช่วงระยะนี้พบแบบแผนของการกระจายตัวของหลักฐานประเภทกระดูกสัตว์กระจายตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงมาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น

จึงมีความเป็นไปได้ว่ากลุ่มมนุษย์ที่เข้ามาใช้พื้นที่ในช่วงเวลานี้น่าจะมีการจัดการเรื่องพื้นที่แล้ว โดยมีการกำหนดพื้นที่หลักสำหรับทิ้งเศษชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ไว้บริเวณส่วนพื้นที่ใกล้เพิงผา ลักษณะแบบแผนการกระจายตัวเช่นนี้เรียกว่า การทิ้งชิ้นทุติยภูมิคือมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของขยะจากบริเวณที่ทิ้งครั้งแรกซึ่งก็คือ พื้นที่ชำแหละที่คาดว่าจะเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ขุดค้นที่ 2 นี้ด้วย

2. ระยะที่สองตั้งแต่ประมาณ 22,000 - 11,500 ปีมาแล้ว ช่วงของการเข้ามาใช้พื้นที่ในระยะนี้ พบว่าแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ และเปลือกหอยมีแบบแผนที่แตกต่างกันโดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระยะย่อยได้ดังนี้

2.1 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 4 (ชั้นทับถมที่ 4) แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์กระจายตัวหนาแน่นบริเวณใกล้เพิงผา แสดงว่าน่าจะมีการดำเนินกิจกรรมการชำแหละซากสัตว์ และทิ้งเศษชิ้นส่วนในพื้นที่เดียวกัน โดยไม่ได้กวาด/โกยขยะทิ้งไปยังพื้นที่อื่น ขยะที่พบในพื้นที่นี้จึงอาจเป็นขยะชั้นปฐมภูมิ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มมนุษย์ในอดีตที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้ ไม่ได้มีการแบ่งแยกพื้นที่กิจกรรมการอยู่อาศัยออกจากพื้นที่ทิ้งขยะ หรืออาจเป็นไปได้ว่าเนื่องจากพื้นที่นี้ไม่ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมการอยู่อาศัย เช่น การนอน ซึ่งจำเป็นต้องมีการทำความสะอาดพื้นที่ก่อนก็เป็นได้

2.2 แบบแผนการกระจายตัวระยะที่ 5 (ชั้นทับถมที่ 3) แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ในระยะนี้พบกระจายตัวหนาแน่นใกล้เคียงกันในทุกพื้นที่ แต่กระจายตัวหนาแน่นในพื้นที่ตอนกลางมากที่สุด อาจเป็นไปได้ว่ากิจกรรมการอยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับการชำแหละซากสัตว์ น่าจะดำเนินขึ้นบริเวณพื้นที่ตอนกลางนี้เป็นส่วนใหญ่

แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีสมัยไพลสโตซีนตอนปลายของแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดทั้ง 3 พื้นที่ข้างต้นสามารถสรุปได้

ตารางที่ 5 แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย

อายุสมัย	จำนวน	พื้นที่ชุดคันที่ 1	พื้นที่ชุดคันที่ 2	พื้นที่ชุดคันที่ 3
22,000 - 11,500 ปีมาแล้ว	13,640±80 BP	ระยะที่ 5 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา การตั้งชั้นปฐมภูมิ	ระยะที่ 5 หลักฐานกระจายตัวทั่วพื้นที่ การตั้งชั้นปฐมภูมิ	ไม่พบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์
		ระยะที่ 4 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา การตั้งชั้นทุติยภูมิ	ระยะที่ 5 หลักฐานกระจายตัวทั่วพื้นที่ การตั้งชั้นปฐมภูมิ	
32,000 - 22,000 ปีมาแล้ว	22,257±154 BP	ระยะที่ 3 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา การตั้งชั้นทุติยภูมิ	ระยะที่ 4 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ใกล้เพิงผา การตั้งชั้นทุติยภูมิ	
	24,920±200 BP	ระยะที่ 2 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผา การตั้งชั้นทุติยภูมิ	ระยะที่ 3 หลักฐานกระจายตัวบริเวณพื้นที่ใกล้เพิงผา การตั้งชั้นทุติยภูมิ	
	32,380±292 BP	ระยะที่ 1 หลักฐานกระจายตัวทั่วพื้นที่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ การตั้งชั้นปฐมภูมิ	ระยะที่ 2 หลักฐานกระจายตัวทั่วพื้นที่ การตั้งชั้นปฐมภูมิ	
	.	ไม่ปรากฏร่องรอยกิจกรรม		
		ของมนุษย์	ระยะที่ 1 หลักฐานกระจายตัวพื้นที่ตอนกลาง การตั้งทุติยภูมิ	

สรุปผลการศึกษา : การจัดการพื้นที่และกิจกรรมการอยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์

การกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ในแต่ละพื้นที่ และช่วงเวลาของแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดสามารถแปลความหมายของการจัดการพื้นที่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ประมาณ 30,000-10,000 ปีมาแล้ว) ได้ ดังนี้

1. กลุ่มคนล่าสัตว์-เก็บหาอาหารในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดมีการจัดการพื้นที่อยู่อาศัยตามหน้าที่หรือวัตถุประสงค์การใช้งานที่ต่างกัน โดยแบ่งเป็น

1.1 บริเวณที่ราบใต้เพิงผา (พื้นที่ขุดค้นที่ 1) พื้นที่นี้พบแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีหนาแน่นที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่ขุดค้นอื่น แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอยู่อาศัย โดยเฉพาะชิ้นส่วนกระดูกสัตว์หนาแน่น บ่งชี้ว่าพื้นที่น่าจะถูกใช้เป็น “พื้นที่ครัวเรือน”

1.2 บริเวณที่ลาดใกล้เพิงผา (พื้นที่ขุดค้นที่ 2) พื้นที่นี้พบแบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีคล้ายคลึงกับบริเวณพื้นที่ราบใต้เพิงผา แต่การกระจายตัวหนาแน่นน้อยกว่าค่อนข้างมาก ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมของกลุ่มคนในสังคมนั้นๆ หรือเรียกว่า “พื้นที่ส่วนร่วม” ก็เป็นไปได้

1.3 บริเวณที่ราบด้านเหนือสุดของพื้นที่ขุดค้นทั้งหมด (พื้นที่ขุดค้นที่ 3) พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ขุดค้นที่ 2 แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่นี้ พบการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์น้อยมาก คาดว่าน่าจะมาจากการกระทำโดยธรรมชาติมากกว่ามาจากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้นพื้นที่นี้ น่าจะถูกใช้เป็น

“พื้นที่สำหรับกิจกรรมบางประเภท หรือพื้นที่กิจกรรมพิเศษ” ทั้งนี้เพราะ บริเวณนี้พบเพียงร่องรอยของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และ/หรือซ่อมแซม เครื่องมือหินเท่านั้น รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลออกไปจากพื้นที่ครัวเรือนด้วย (รายละเอียดเกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องมือหินสามารถอ่านรายละเอียดใน รัศมี ชูทรงเดช และคณะ 2550)

รูปแบบการจัดการพื้นที่อยู่อาศัยนี้ปรากฏตลอดช่วงของการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดโดยเฉพาะในช่วงชั้นทับถมที่ 3-6 หรือ ประมาณ 32,000-11,500 ปีมาแล้ว

2. แบบแผนการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ที่กระจายตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่ติดผนังเพิงผามากกว่าพื้นที่อื่น เป็นแบบแผนที่สะท้อนถึงประเภทของกิจกรรมที่ขยะชั้นทุติยภูมิหลักฐานเหล่านี้บ่งชี้ว่า กลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายน่าจะมีการจัดการเกี่ยวกับพื้นที่นอน โดยน่าจะเป็นพื้นที่ตอนกลางของที่ราบใต้เพิงผาห่างจากผนังเพิงผาออกมามากกว่า 1 เมตร แสดงว่ากลุ่มคนเหล่านี้น่าจะมีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของความสะอาดสบายแล้ว

3. กลุ่มคนล่าสัตว์-เก็บหาอาหารในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดเป็นที่พักชั่วคราว แต่มีการใช้พื้นที่ซ้ำหลายครั้ง ทำให้มีการรบกวน และเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของขยะ ในบางช่วงเวลากลุ่มคนเหล่านี้ได้ละทิ้งเพิงผาไปเป็นระยะนาน

4. กลุ่มคนล่าสัตว์-เก็บหาอาหารในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายมีพฤติกรรมการทิ้งขยะในบริเวณที่พัก หรือพื้นที่กิจกรรมไม่มีการแยกพื้นที่ทิ้งขยะออกจากบริเวณพื้นที่กิจกรรมการอยู่อาศัย รูปแบบพฤติกรรมนี้พบตลอดทุกช่วงสมัยของการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้

ผลจากการศึกษาครั้งนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนล้าสัตว์-เก็บหาอาหารในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย มีวิถีคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่เป็นอย่างดี ทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมในอดีต ทำให้เห็นว่ากลุ่มคนล้าสัตว์-เก็บหาอาหารที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด และพฤติกรรมหลักเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่น้อยมาก ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอด อาจเป็นกลุ่มคนในวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ต่างสมัยกันก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เล่มที่ 5 : การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด).” กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

_____. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะเวลาที่ 2 (เล่มที่ 2 : ด้านโบราณคดี).” กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

อุดมลักษณ์ สุนทรกุล. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะเวลาที่ 2 (เล่มที่ 6 : การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดี).” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

ภาษาต่างประเทศ

Bartram, L.E., Kroll, E.M. and Bunn, H.T. “Variability in Camp Structure and Bone Food Refuse Patterning at Kua San Hunter-Gatherer Camps.” In **The Interpretation of Archaeological Spatial Patterning**. Edited by Kroll, E.M. and Price, T.D. United State of America: New York. Plenum Press, 1991.

Binford, L. R. **Nunamiut Ethnoarchaeology**. Academic Press, New York, 1978

Clarke, D. L. **Spatial Archaeology**. Boston : Academic Press, 1977.

- David, N. and Kramer, C. **Ethnoarchaeology in Action**. United Kingdom : Cambridge University Press, 2001.
- Fagan, B. M. **Archaeology : A Brief Introduction**. 9th ed., New Jersey : Upper Saddle River, 2006.
- Galanidou, N. "Patterns in caves: foragers, horticulturists and the use of space." **Journal of Anthropological Archaeology** 19 (2000) : 243–75.
- Joyce, A. and Johannessen, S. "Abandonment and the production of archaeological variability at domestic sites." **The Abandonment of Settlements and Regions : Ethnoarchaeological and Archaeological Approaches**. Edited by Catherine M. Cameron and Steve A. Tomka. University of Colorado, Boulder, 1993.
- Murray, P. "Discard location: The ethnographic data." **American Antiquity** 45 (1980) : 490-502.
- O'Connell, J.F., Hawkes, K. and Jones, N.B. "Distribution of Refuse-Producing Activities at Hadza Residential Base Camps : Implications for Analyses of Archaeological Site Structure." **The Interpretation of Archaeological Spatial Patterning**. Edited by Kroll, E.M. and Price, T.D. United State of America : New York. Plenum Press, 1991.
- Renfrew, C. and Bahn, P. **Archaeology : Theories, Methods, Practice**. New York: Thames and Hudson Inc, 1996.
- Schiffer, M. B. "Archaeological context and systemic context." **American Antiquity** 37 (1972) : 156-165.

_____. "Toward the Identification of Formation Processes."

American Antiquity 48 (1983) : 675-706

_____. **Formation Processes of the Archaeological Record :**

Formation Processes of the Archaeological Record.

Albuquerque : University of New Mexico Press, 1987.

Spurling, B. and Hayden, B. "Ethnoarchaeology and intrasite spatial
analysis : a case study from the Australian Western Desert."

In **Intrasite spatial analysis in archaeology**. Edited by

Harold Hietala. Cambridge University : Cambridge, 1984.